

Nieuw leven voor Schoonhovense watertoren

De Schoonhovense watertoren werd in 1898 ontworpen door de architect F.A. de Jongh uit Den Haag in opdracht van het gemeentebestuur. Voor deze toren koos De Jongh, anders dan zijn torens in Nijkerk en Zwijndrecht, voor een smaller vat als waterreservoir, waardoor de toren een slank uiterlijk kreeg.

↑ Het fundament van de watertoren

Door het plaatsen van een machinistenwoning op een grondplan van een Grieks kruis aan de basis van de toren, ontstond een evenwichtig geheel. Om het rijzige karakter van het geheel te benadrukken plaatste hij boven het vat een zeer hoge torenspits. De toren werd uitgevoerd in de Romantische- of Chaletstijl. Kenmerkend voor deze bouwstijl zijn de ver overstekende dakoverstekken, ondersteund door houten balkconstructies. In alles voerde de symmetrie een doorslaggevende rol, met name tot uiting komend in het toegepaste timmerwerk.

Zuiver water

Het water uit drie putten was van bijzondere kwaliteit en werd zonder zuivering in het waterleidingnet gepompt. Twee gasmotoren, in symmetrische opstelling, pompten het water in het waterleidingnet. Door deze esthetische eis was er veel energieverlies, waardoor de gasmotoren in 1922 werden vervangen door elektromotoren. Dit was mogelijk omdat in 1921 elektriciteit in de stad was aangelegd.

Sloophamer?

De Schoonhovense watertoren is tot 1990 in gebruik geweest. Door de verbeterde techniek van de pompen was het niet langer noodzakelijk het leidingwater op te pompen naar een hoog gelegen waterreservoir om de druk op de waterleiding te houden. Het

bestaansrecht van watertorens was daarmee opgeheven. Zoals vele andere torens werd ook die van Schoonhoven met de slopershamer bedreigd, mede omdat de staat van onderhoud zeer slecht was.

Reddingsplan

Op initiatief van de gemeentelijke monumentencommissie werd begin 1992 een onderzoek gedaan naar bestemmingsmogelijkheden van de toren door de Technische Universiteit van Delft. Dit leidde tot achttien ontwerpen van studenten, waaronder een watermuseum, een klimmuur, diverse horecagelegenheden en sauna's alsmede atelierruimten. Deze ontwerpen werden eind maart tentoongesteld in de Grote of Bartholomeuskerk in Schoonhoven. Hierdoor ontstond zowel bij het gemeentebestuur als bij een aantal gemotiveerde burgers het vertrouwen dat de toren gered kon worden en een nieuwe bestemming zou krijgen. Het gemeentebestuur vroeg een aantal mensen die klus te klaren. Hierdoor ontstond de Stichting Behoud Watertoren Schoonhoven, met als doel het verwerven, restaureren en exploiteren van de toren.

Problemen

De stichting zag zich bij aanvang met een aantal problemen geconfronteerd:

1. Veiligstellen van een toegekende Europese subsidie van f 142.500,- voor de restauratie. Deze moest vóór een bepaalde datum zijn besteed.
2. Verkrijgen van de status van rijksmonument, hetgeen de stichting zou verzekeren van een rijkssubsidie van 80% der subsidiabele kosten.
3. Opteren voor met BTW belaste verhuur van de toren (dus alleen verhuur aan bedrijven) om op die wijze alle BTW in rekening gebracht door de aannemers te kunnen terugvorderen van de fiscus.
4. Verwerven van financiële middelen om de eigen bijdrage van 20% in de restauratiekosten en de niet subsidiabele aanpassings- en inrichtingskosten te kunnen betalen.
5. Selectie van één of meerdere huurders (BTW-plichtig), die in staat zouden zijn om een adequate huur op te brengen.

Dit belette de stichting niet voortvarend te werk te gaan. Op 17 september werd de watertoren al aangewezen als rijksmonument, de vijfde in Nederland, die deze eer te beurt viel. Op 24 september besloot de gemeenteraad om de toren aan de stichting te verkopen voor f 1,-. Inmiddels werd duidelijk dat een complete restauratie op korte termijn niet mogelijk was, aangezien subsidie van de

Monumentenwet pas vanaf 1997/1998 te verwachten was. Daarom werd besloten tot fasering in de uitvoering en eerst de meest noodzakelijke restauratiewerkzaamheden uit te voeren en een aantal elementaire voorzieningen te treffen om de toren verhuurbaar te maken. Hoe noodzakelijk een snelle aanpak van de restauratie was, werd tijdens de najaarsstormen van 1992 duidelijk toen de leien van het dak waaiden en de windvaan dreigde neer te storten. Met een hoogwerker haalde men de windvaan eraf en spande men netten rondom de torenkap. Architect Rokus Visser kreeg eind 1992 opdracht tot besteksgereed maken van de eerste fase en al op 1 maart vond de aanbesteding plaats, waarbij Gebr. Den Hoed & Zn. te Bergambacht als laagste inschrijver uit de bus kwam.

↑ Bezoek Minister D'Ancona aan dewatertoren, 1993

Eerste fase

De restauratie begon op 31 maart 1993. Gezien de slechte toestand van de toren, besloot men eerst het torengedeelte aan de buitenkant te herstellen. De zinken windvaan bleek totaal vergaan en moest worden vernieuwd, nu in roestvast staal. Een getrouwe kopie siert voortaan de toren. Ook de houten omkuiping van het watervat was vrijwel geheel vergaan. Er werd daarom besloten de paneelvullingen te vernieuwen en de stijlen te herstellen. De paneelvullingen werden van binnenuit demontabel, zodat bij toekomstige onderhoudswerkzaamheden geen kostbaar steigerwerk nodig zou zijn. De spits en de daken van de onderbouw werden opnieuw gedekt met eersteklas lei uit Wales. De oorspronkelijk aangebrachte decoraties met rode lei, die bij voorgaande restauraties waren verdwenen, werden weer teruggebracht. Deze eerste fase kostte in totaal ruim f 740.000, -

Potentiële huurders

Inmiddels had zich een aantal kandidaten aangemeld om de toren te huren. Het meest opmerkelijk was het initiatief om een zogenaamde Fiets-Inn in de toren te

vestigen. De initiatiefnemers hadden zich al begin 1992 tot de gemeenteraad gewend met een projectplan inclusief financiële onderbouwing. De stichting gaf aan met meerdere gegadigden te willen praten, zonder vooraf een voorkeur uit te spreken, maar voelde wel dat niet zomaar aan de gevoelens van de gemeenteraad voor de Fiets-Inn voorbij gegaan kon worden.

Het stichtingsbestuur had bedenkingen over de financiële haalbaarheid van het plan en was niet enthousiast over de toevoeging van glazen uitbouwen in de hoeken van de kruisvormige onderbouw.

Aangezien de stichting zich in de toekomst financieel zelf zou moeten bedruipen, inclusief het verrichten van groot onderhoud, bleek de gevraagde huurprijs een bottleneck voor de Fiets-Inn te worden. Een beroep op de gemeenteraad voor exploitatiesubsidie leed vervolgens schipbreuk.

Verder was er een initiatief om er een sprookjestoren van te maken gecombineerd met een eethuis. Ook nu werd een uitgebreid projectplan ingediend, maar bleken de exploitatiekosten niet structureel gedekt te kunnen worden.

↑ De spits van de watertoren wordt geplaatst

Bezoek Minister d'Ancona

Publiciteit was voor het stichtingsbestuur van belang om sponsorgelden te verwerven. Het bezoek van de toenmalige minister van WVC op 23 juni 1993 gaf het stichtingsbestuur een prachtige gelegenheid het gemeentebestuur, (potentiële) sponsors en de pers uit te nodigen om het leggen van de eerste lei door de minister bij te wonen. In zijn toespraak tot de minister memoreerde voorzitter Leen Ouweneel de goede samenwerking met de gemeente en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, die ambtelijk alles op alles hadden gezet om de noodzakelijke procedures gedegen en snel te laten verlopen. Grote dank was er uiteraard ook voor de sponsors, die bijdroegen in geld en in goederen. Vooral vermeldenswaard is de scholengemeenschap Olivier van Noort, die de schoorsteenkapen maakte.

Vervolgrestaurotie

Begin 1994 was de eerste fase van de restauratie succesvol afgerond. Het was duidelijk dat verhuur in deze staat niet mogelijk was. Daarom vroeg het stichtingsbestuur het gemeentebestuur om een lening van f 600.000,- als voorfinanciering van de te verwachten monumentensubsidie. Als bijdrage in de rentekosten zou aan de gemeente een bedrag van f 12.000,- uit de te ontvangen huurpenningen worden vergoed. In haar vergadering van 8 september 1994 ging de gemeenteraad hiermee akkoord, waarbij de gemeente een bedrag van f 144.000,- aan rentekosten over de periode 1995-2002 voor haar rekening nam. De tweede fase, die startte in april 1995, behelsde de restauratie van de onderbouw, het interieur en een aanpassing aan eigentijdse gebruikseisen. Mede doordat het water sinds 1990 uit het reservoir en de onder de toren gelegen

reinwaterkelder was verwijderd, was de druk op de fundatie afgenomen waardoor de oost- en westvleugels van het torendeel los gingen scheuren. Om deze vleugels weer opnieuw met de toren te verbinden, werden lange roestvaststalen trekankers aangebracht en een tussenvloer van gewapend beton gestort. Dit had het voordeel dat het verhuurbare vloeroppervlak aanzienlijk werd vergroot. Achter de ingang, in de zuidelijke vleugel, werd het trappenhuis gemaakt. Dit is ten koste gegaan van de woonkamer van de machinistenwoning op de bovenverdieping. Alle overige vertrekken van de machinistenwoning zijn in de oorspronkelijke toestand gehandhaafd, waarmee een tijdsbeeld is gefixeerd van leven en werken aan het begin van de vorige eeuw. In het trappenhuis is een roestvaststalen trap aangebracht, die uitzonderlijk goed harmonieert met het vroeg 20e eeuwse gebouw. Deze trap kon worden gerealiseerd door een genereuze gift van f 100.000 - van het TBI-fonds. De tweede fase van de restauratie kostte f 710.000,- waarvan f 70.000,- doorberekend kon worden aan de huurders in verband met speciale huurderswensen.

Definitieve bestemming

Inmiddels had het stichtingsbestuur begin februari 1995 een voorkeur voor een culturele bestemming uitgesproken. In eerste instantie dacht men aan de verhuur van atelierruimten aan Schoonhovense kunstenaars, die ook voor gesprekken werden uitgenodigd. Er diende zich echter een nieuwe kandidaat aan in de persoon van de heer Van Nouhuys, als vertegenwoordiger van de stichting Zilver in Beweging.

↑ ← De lichtkoepel in het midden van dewatertoren

Deze stichting had als oogmerk, bevordering van hedendaagse expressie in zilver, masterclasses, lezingen enzovoort over z

ilversmeedkunst in heden en verleden en promotie en verkoop van hedendaagse zilversmeedkunst. Het stichtingsbestuur was enthousiast over dit plan omdat de openbare toegankelijkheid van de toren kon worden gewaarborgd en het zilverstad-imago van Schoonhoven versterkt. Om de huur op te brengen zou Zilver in Beweging een tweetal atelierruimten aan zilversmeden verhuren. Deze bestemming is ook nu nog van kracht, echter de huur is overgegaan naar een collectief van drie zilversmeden.

↑ De watertoren na de restauratie

Afsluiting restauratie

Op donderdag 18 april 1996 werd de restauratie officieel afgesloten door mr. D.A. Slager, de voorzitter van de monumentencommissie, door de sleutel van de toren over te dragen aan de nieuwe huurder Zilver in Beweging. Hij stelde: "Je moet een beetje bezeten zijn van willen behouden van monumenten om je zo in te zetten als de vrijwilligers van Behoud Watertoren Schoonhoven gedaan hebben. Daarnaast waren de

↑ Watertoren net na het gereedkomen van de bouw

mannen gelukkig ook voorzien van een zakelijke, nuchtere en vooral realistische kijk op zaken". Ook de voorzitter van de Nederlandse Watertoren Stichting professor J.H.Kop bezigde zulke termen en kende aan het bestuur, wegens haar inzet, de watertorenprijs 1995 toe.

In zijn dankwoord memoreerde de voorzitter van stichting Behoud Watertoren Schoonhoven de toren als inspiratiebron om deuren te openen van zowel ambtelijke instanties als bedrijfsleven om deze restauratie tot een goed einde te brengen. Bijzondere dank bracht hij uit aan zijn medebestuurders die hun specifieke deskundigheid inbrachten, Hageman het esthetische, Rikkoert het financiële en Verhoeven het ambachtelijk-technische. Daarnaast fungeerde de heer Van Diemen, ambtelijk ondersteuner van het bestuur, als onmisbare schakel naar het gemeentelijk apparaat.

Ten slotte

Om de watertoren in de toekomst in goede staat te kunnen behouden, nam het stichtingsbestuur eind 2005 contact op met de Vereniging Hendrick de Keyser met de vraag of deze de watertoren voor een symbolische prijs over wilde nemen. Dit resulteerde in de overdracht van de toren op 14 juli 2006, ruim tien jaar na de afsluiting van de restauratie.

Door Leen Ouweneel. Ouweneel was administrateur, onder andere hoofd financiën van een psychiatrisch ziekenhuis. Hij publiceert al meer dan tien jaar regelmatig historische artikelen over Schoonhoven en ander plaatsen in de Krimpenerwaard. Deze verschijnen in de HEK (Historische Encyclopedie Krimpenerwaard), waarvan hij sinds 2005 redactielid is.